

Пшенична О.Ю.,

Національний університет “Острозька Академія”

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСЬМОВОГО ТЕКСТУ

Багатогранність системи мови та різнобічність її функцій зумовили утворення суміжної лінгвістичної науки, в основу якої лягло осмислення мовленнєвої діяльності з точки зору індивідуальних

психологічних характеристик учасників комунікативних процесів. Психолінгвістика розглядає явища кодування та декодування інформації з погляду внутрішніх чинників окремих індивідуумів та надає особливого значення інтелектуально-психологічному стану свідомості конкретних учасників мовленнєвих процесів.

Вивчення психологічної обумовленості мови, її ролі в побудові письмових текстів, зокрема іншомовних, а також проблем, пов'язаних з формуванням мовної особистості автора та реципієнта є основою низки досліджень. Актуальність даної проблеми полягає у потребі в подальшому розвитку психолінгвістики як суміжної науки, що вивчає індивідуальні психологічні особливості породження та сприйняття мовлення. Психолінгвістика, що з'явилась у 50-х роках XX століття, є відносно новою граничною з мовознавством наукою, і тому потребує особливої уваги до маловивчених та малорозроблених аспектів.

Говорячи про стан дослідженості проблеми, варто згадати роботи, що висвітлюють різноаспектні проблеми психолінгвістичних досліджень тексту. Зокрема, вагомий вклад у розвиток науки зробив О.О. Леонтьєв, що визначав психолінгвістичний аналіз як осмислення співвідношення особистості зі структурою та функціями мовної діяльності. В роботах Л.С. Виготського організація мовленнєвого процесу трактується як послідовність фаз діяльності: мотивація, думка, внутрішнє слово, реалізація. Важливими для психолінгвістичної науки є праця Виготського Л.С. "Мышление и речь" [2] та багато інших. Розробкою методологічної основи психолінгвістики займався науковець Щерба Л.В., що винайшов та утвердив лінгвістичний експеримент. Дослідженню проблем і тенденцій розвитку психолінгвістики як суміжної науки приділяли увагу такі науковці як Горелов І. Н., Белянін В. П., Сахарний Л. В., Зимня І.О., Леонтьєв О.О. та інші дослідники галузей мовознавства та психології. Особливості побудови та сприйняття тексту як виду мовленнєвої діяльності були розглянуті зокрема у працях Щерби Л. В. "Мовна система та мовленнєва діяльність" [3], Іжінкіна Н.І. "Механізми мовлення" та "Мовлення як провідник інформації" [8] та інших. Однак варто зауважити, що вище названі дослідження не вичерпують проблем психолінгвістики, а лише відкривають нові етапи пізнання явищ мовленнєвої діяльності, і таким чином створюють фундаментальну основу для подальших наукових праць.

Варто підсумувати, що психолінгвістична наука з часу сво-

го становлення отримала значну теоретичну базу завдяки дослідженням цілого ряду науковців з лінгвістичної та психологічної галузей. У їх працях значна роль відведена саме психологічним чинникам утворення та сприйняття мовленнєвих повідомлень, що базується на різних аспектах процесів кодування та декодування мовлення учасниками комунікації.

Розуміння та утворення мовних повідомлень є настільки автоматичним, що може здатися надзвичайно простим процесом. Звуки та літери безпосередньо вражають органи чуття утворюючи слова, що об'єднуються у фрази, звороти та речення. Таким чином, сприйняття мовної інформації здається нічим іншим, як розпізнаванням послідовності лінгвістичних символів, однак у дуже швидкому темпі. Що ззовні здається лінгвістично очевидним, виявляється надзвичайно складним з точки зору психолінгвістики.

Письмове монологічне мовлення – це мовлення без співрозмовника, його мотив і задум повністю визначаються суб'єктом. Якщо мотивом письмового мовлення є контакт, прохання чи вимога, то адресант повинен уявити того, до кого він звертається, передбачити його реакцію на своє повідомлення. Особливість письмового мовлення полягає саме в тому, що весь процес контролю над письмовим мовленням залишається в межах діяльності самого творця мовлення, без корекції з боку слухача. Але в тих випадках, коли письмове мовлення спрямоване на уточнення поняття, воно не має ні уявного, ні реального співрозмовника, людина пише тільки для того, щоб виразити думку, щоб вербалізувати свій задум, розвинути його без будь-якого, навіть уявного контакту з особою, якій адресується повідомлення.

Письмове мовлення не має майже ніяких позамовних, додаткових засобів вираження. Воно не передбачає ні знання ситуації адресатом, ні практичного контакту, що дозволяє користуватися засобами жестів, міміки, інтонації, пауз, що грають роль семантичних маркерів в монологічному усному мовленні. Лише частковим замінником цих засобів є прийоми виділення окремих елементів та частин тексту курсивом чи абзацом. Таким чином, вся інформація, що виражається в письмовому мовленні, повинна опиратись лише на достатньо повне використання граматичних засобів мови.

Письмове мовлення повинно бути максимально точним у семантичному аспекті. Граматичні засоби, що використовуються у ньому, повинні бути достатніми для вираження повідомлення. Автор повинен будувати свій текст так, щоб реципієнт міг усвідомити

мити підґрунтя внутрішнього мовлення адресанта та внутрішній зміст поданого тексту.

Таким чином, можна зробити висновок, що психологічні чинники значною мірою впливають на здатність людини породжувати та сприймати певні одиниці мовлення, зокрема писемного. Зважаючи на це, особлива увага повинна звертатись на особливості свідомості читача, оскільки рівень сприйняття та запам'ятовування ним великих за обсягом мовних одиниць – письмових текстів – безпосередньо залежить саме від важливих психологічних передумов мовленнєвої діяльності автора тексту.

Психолінгвістичний підхід до аналізу тексту заслуговує особливої уваги, оскільки торкається проблем психологічної зумовленості утворення та сприйняття актів мовленнєвої діяльності, що надає вагомої ролі особливостям індивідуальної свідомості учасників комунікативного процесу. Саме такий аспект дослідження письмового тексту має вагомий вплив на дослідження явища мови як засобу передачі різноаспектної інформації та емоцій. Психолінгвістичний аналіз розкриває багатогранність мовної системи не лише як закономірної послідовності символів або звуків, наділеної конкретною семантикою, а як системи передачі прихованих значень, намірів, та емоційних станів учасників комунікативного процесу.

Література:

1. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. – М., 1969.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь. – М., 1996.
3. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. – М., 1974.
4. Горелов И. Н., Седов К. Ф. Основы психолингвистики. – М., 1997.
5. Белянин В. П. Психологическое литературоведение. Текст как отражение внутренних миров автора и читателя. – М.: Генезис, 2006. – 320 с.
6. Сахарный Л. В. Введение в психолингвистику. – Л., 1989.
7. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М., 1978.
8. Ижикин Н. И. Механизмы речи. – М.: Издательство академии педагогических наук, 1958.
9. http://www.voppsy.ru/journals_all/issues/1996/966/966041.htm // Лобок А. М. Диалог с Л. С. Выготским по поводу письменной речи.